

દ્રૌપદી નવલકથાની દ્રૌપદી અને આજની આધુનિક નારી

ડૉ. જૈનિફર એ. ક્રિશ્ચિયન

આસિસ્ટન્ટ પ્રોફેસર, આણંદ કૉલેજ ઓફ એજ્યુકેશન, આણંદ.
શ્રી રામક્રિશ્ન સેવામંડળ, આણંદ. ૩૮૮૦૦૧. ગુજરાત
Email – jencychristian27@gmail.com

સારાંશ: ગુજરાતી સાહિત્યમાં સતત સ્ત્રી વિષયક નિરૂપણ વિવિધ સ્વરૂપમાં થતાં રહ્યાં છે. સ્ત્રીને માતા, બહેન, પત્ની, સાસુ, પ્રેમિકા, સાખી વગેરે રૂપે નૂતન અંદાજમાં નિરૂપિત કરવામાં આવી છે. એક પુરુષના હૈયેથી અને એક સ્ત્રીના હૈયેથી નિરૂપિત થતી નારીના ચિત્રણમાં ભાવ અને સંવેદનનો તફાવત ઊડીને આંખે વળગે છે. દ્રૌપદી નવલકથા એક નારીના હાથે એક નારીનું નિરૂપણ થયું છે ત્યારે તેમાં સ્ત્રી સહજ ભાવ-સંવેદન સહજતાને વરે છે.

સૂચક શબ્દ : દ્રૌપદી, નવલકથા, આધુનિક નારી.

૧. પ્રસ્તાવના :

કાજલ ઓઝા વૈદ્ય એટલે આધુનિક નારીનો સાચુકલો અવાજ અને પૌરાણિક નારીનો નૂતન આવિષ્કાર એમ કહીએ તો અસ્થાને નહીં ગણાય. તેમની કલમમાં નારીની પીડા છે, નારીનો સાચુકલો આત્મા છે, નારીના અસ્તિત્વનો સ્વીકાર છે, નારીના આત્માનો રણકાર છે. તેમનું લેખન એટલે જાણે તેમનું જીવન. તેમનું લેખન એટલે સમસંવેદના. તેમણે અનેક પૌરાણિક સ્ત્રી પાત્રોને એક જુદા જ અંગલથી જોતાં આપણને કર્યાં છે. દ્રૌપદી નવલકથા પણ પૌરાણિક સ્ત્રી દ્વારા એટલે કે દ્રૌપદી દ્વારા આજની આધુનિક નારીનું કલાત્મક વર્ણન ખડું કર્યું છે.

૨. દ્રૌપદી નવલકથાની દ્રૌપદી અને આજની આધુનિક નારી:

દ્રૌપદી નવલકથા વાંચીએ ત્યારે દ્રૌપદીના સ્થાને 'હું' નો પ્રયોગ કરીને આજની દરેક નારીના 'હું' ને ખુદના 'હું' દ્વારા મૂકી આપ્યો છે. ઘટના ભલે મહાભારતના સમયમાં ચાલતી હોય પણ એ જાણે ફ્લેશબેક બની રહે છે અને આજની આધુનિક નારી પ્રગટ થતી જાય છે. આ નારી સ્વના અસ્તિત્વને પડકારી રહી છે, સ્વના અસ્તિત્વને શોધી રહી છે, સ્વના અસ્તિત્વને પામવાના સ્વ પ્રયાસ કરી રહી છે અને તે દ્વારા સ્વ અસ્તિત્વને બચાવી રહી છે. કાજલ ઓઝા વૈદ્ય એ દ્રૌપદીને આપણી સમક્ષ રજૂ કરે છે કે જેની અંદર એના સ્ત્રીત્વને શોધવાની અને પામવાની અદમ્ય ઝંખના વર્ષો કહો કે આદિમ કાળથી ધરબાયેલી પડી છે, જે અંતે દ્રૌપદીમાં વ્યક્ત થાય છે. અને તે પોકારી ઉઠે છે કે-

“હું તો માત્ર સાધન હતી.” (પૃષ્ઠ-૪૧)

દ્રૌપદીના ઉછેરથી લઈને મહાભારતના યુદ્ધ સુધીની એની જે મનોવ્યથા છે તે સતત ચિત્કાર પામતી રહી છે. એણે વાચા આપી છે તો એ વાચાને મૌન કરવાના પેંતરા પણ રચાય છે. આજની નારી એના બુલંદ અવાજને દ્રૌપદી બનીને વાચા આપી રહી છે પણ આધુનિક સમાજ એના નૂતન પેંતરા દ્વારા આવકાર આપવાના બહાના આપે છે. આજની નારી શું સહજ સ્વીકારી લેશે? આજની નારી હજી પણ એ જ દ્રૌપદીના અસ્તિત્વના શોધની પીડાને ફગાવી નથી શકી. જુઓ દ્રૌપદીનું આ એક જ વાક્ય આજે સહુને વિચારવા પરે છે કે સાચે જ આપણે શું કરી રહ્યાં છીએ-

“પ્રશ્ન પૂછ્યા વિના સમજવું એ મારી પ્રકૃતિ નથી. સ્વીકારી લેવું એ મારાં સ્વભાવમાં નથી.” (પૃષ્ઠ-૨૩)

દ્રૌપદી એટલે જાજરમાન વ્યક્તિત્વની સ્વામિની, અને એ જ વ્યક્તિત્વ આજની આધુનિક નારી એના દરેક પાસાંમાં વ્યક્ત કરી રહી છે. સ્ત્રીને જે રીતે તેના સ્ત્રીત્વની સાથે હણી નાખવામાં આવે છે, વીંધી નાખવામાં આવે છે, ચૂરેચૂરા કરી નાખવામાં આવે છે ત્યારે જ એ પોતાના અધિકાર કે પોતાના હકને માંગે છે. બાકી એ તો એની ફરજ સુપરે નિભાવે છે. આધુનિક નારી જો પ્રશ્ન કરે તો એને જીભનો અયોગ્ય ઉપયોગ મનાય છે. સ્ત્રીત્વને એ સાબિત કરે તો તેને અહંકારીમાં ખપાવવામાં આવે છે. આધુનિક નારી આજે એકલી છે કારણ કે જ્યારે એને ચૂપ કરવામાં આવે છે. અને ત્યારે એની વાચા સીધા એના સ્વને પૂછાતો હોય છે. અને આ પ્રશ્ન દ્રૌપદીએ પણ એ જ બુદ્ધિથી પૂછ્યો હતો કે-

“શું પ્રશ્ન પૂછવાથી માનહાનિ થાય? પ્રશ્ન પૂછવાથી તો જ્ઞાન મળે, જવાબ મળે. મારાં પ્રત્યેક પ્રશ્નનો ઉત્તર મેળવવા હું સ્વયં સાથે યુદ્ધ કરતી. મારું સ્ત્રીત્વ અને મારું સ્વત્વ મને એ સમાધાન સુધી પહોંચવા જ નહોતું દેતું.” (પૃષ્ઠ-૨૦)

સ્ત્રીમાં તો સ્વયં સન્માન છે, માટે તે પૂજનીય છે. સ્ત્રીમાં તો સ્વયં દૈવત્વ છે, માટે તે સર્જન છે. સ્ત્રીમાં તો સ્વયં લક્ષ્મી છે, માટે તે જીવનવાહિની છે. સ્ત્રીમાં તો સ્વયં જ્ઞાન છે માટે તે સરસ્વતી છે. સ્ત્રીમાં તો સ્વયં પ્રલય છે, માટે તે દુર્ગા છે. સ્ત્રીમાં સર્વસ્વ છે, પણ તેને સતત તેની જ જાતને પૂરવાર કરતાં રહેવું પડે છે આ ચિન્તકારનો ચિતાર અહીં છે-

“સ્ત્રી અબળા નથી. પોતાના સ્વમાનનું રક્ષણ સ્વયં કરી શકવાને શક્તિમાન છે. પરંતુ પુરુષના અહંકારને સહેજ પણ આંચ ન આવે તે માટે એણે સદૈવ પુરુષની પાછળ રહેવાનો વિકલ્પ પસંદ કર્યો છે.” (પૃષ્ઠ-૩૪)

આજે પણ સ્ત્રીની બુદ્ધિને પગની પાનીએ જ માનીને મજાકમાં અને મૂકવામાં આવે છે. આજે પણ સ્ત્રીના પ્રશ્નોને અને શું ખબર પડે ના કોચલામાં પૂરવામાં આવે છે. આજે પણ એના ટેલેન્ટને ચાર દીવાલોમાં કેદ કરવામાં આવે છે. ટ્રોપીની જેમ આજે પણ નારી નિરુત્તર છે, એના ચિન્તકારની પીડા સાંભળનાર મૂંગા છે, એની સ્વાભિમાનતાને સમજાણને સમજનાર ચૂપ છે. એટલે એ ખુદ કહી ઊઠે છે કે-

“મને સહાનૂભૂતિ શબ્દ નથી ગમતો. દયા શબ્દ મારામાં ધૂણા જન્માવે છે. મારે કરુણા નથી જોઈતી. મારે ન્યાય જોઈએ છે. મારે મારો અધિકાર જોઈએ છે. અને આ મેળવવા ‘હું’ ઝઝૂમીશ જ.” (પૃષ્ઠ- ૩૫)

દરેક સમયની નારીમાં આ જ ટ્રોપી વસેલી છે. જે આજે પણ સંઘર્ષ કરે છે, જે આજે પણ રોજ નવો ચિન્તકાર પાડે છે, જે આજે પણ ઇન્નભિન્ન થતી દેખાય છે, જે આજે પણ એકલી જ વલોવાઈ રહી છે, જે આજે પણ વારંવાર અપમાનિતને ઝીલે છે, જે આજે પણ લાગણીઓમાં પળપળ તૂટી રહી છે. અને એનું એક જ કારણ કે સ્ત્રી અબળા નથી માટે તે ટકી રહી છે.....

૩. સમાપન:

આમ કાજલ ઓઝા વૈદ્ય રચિત ‘ટ્રોપી સ્વયંને શોધવા નીકળેલી સ્ત્રીની કથા’ એટલે પ્રત્યેક યુગની નારીની કથા. સમયના વહેણની સાથે એ શોધ બદલાતી રહે છે, પણ સ્ત્રીત્વ અને એનું અસ્તિત્વ તો એ જ રહે છે માટે તે સ્વશોધ માટેની કથા કહી શકાય.

સંદર્ભ સાહિત્ય:

૧. ‘ટ્રોપી’ સ્વયંને શોધવા નીકળેલી સ્ત્રીની કથા, કાજલ ઓઝા વૈદ્ય, પ્રકાશક: આર.આર. શેઠની કંપની, અમદાવાદ, પ્રથમ આવૃત્તિ- ૨૦૧૧.